

TÜRKİYE *HELICHRYSUM* TAKSONLARININ TÜRKÇE VE DİĞER DİLLERDEKİ İSİMLERİ

Halil Erhan Eroğlu¹

¹⁾ Bozok Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Yozgat.
İletişim: herhan.eroglu@bozok.edu.tr

Özet

Anadolu, tarih boyunca birçok farklı medeniyet ve kültüre ev sahipliği yapmış olmasından dolayı, farklı kültürlerin izlerini taşımaktadır. Farklı kültürlerle ait izler bitkilerin yöresel isimlerinde de görülmektedir. Örneğin *Helichrysum* Mill. cinsi genel olarak “ölmez çiçek” olarak bilinse de Anadolu’nun farklı yerlerinde bu bitkiye çok farklı isimler verilmektedir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye *Helichrysum* türlerinin yöresel isimlerini, yabancı yaygın isimlerini ve kökenlerini araştırmaktır. Bu çalışmada, Türkiye’de doğal olarak yayılış gösteren 30 *Helichrysum* taksonuna ait toplam 63 yöresel isim sunulmuştur. *H. arenarium*, *H. graveolens*, *H. orientale*, *H. plicatum*, *H. sanguineum* ve *H. stoechas* gibi bazı türler daha fazla yöresel isme sahiplerdir. Bu türler halk tarafından yaygın olarak kullanılan ve Türkiye’de geniş bir yayılış alanına sahip türler olduklarından dolayı farklı yörelerde farklı yöresel isimler ile ifade edilmişlerdir. *Helichrysum* türlerinin yöresel isimleri arasında anlamı oldukça belirgin terimler olmasına rağmen; halk dilinde yaygın olarak kullanılmayan bazı terimlerde bulunmaktadır. Bu terimlerin sözlük anlamları ve kullanıldığı yöreler incelendiği zaman; bitki renkleri, açmış veya açmamış çiçeklerinin görünüş şekilleri ve yayılış alanları gibi faktörlerin yöresel isimlendirmede etkili oldukları görülmektedir. *Helichrysum* türlerinde en fazla görülen yöresel isimler “ölmez çiçek”, “altın otu”, “sarı çiçek” ve “yayla çiçeği” terimleridir. “Püren” (*H. arenarium*), “kırmızı guddeme” (*H. sanguineum*), “beyaz kurna” (*H. pamphylicum*) ve “yoğurt çiçeği” (*H. orientale*) gibi tek bir türe özgü yöresel isimlerde bulunmaktadır. Bu çalışmada, *Helichrysum* türlerinin yabancı yaygın isimleri de verilmiştir. Türkçe tam terim karşılığı bulunmayan yabancı yaygın isimlerin anlamları araştırılarak, “köri”, “sarı lüle” ve “ihtişamlı/görkemli herdemtaze” gibi Anadolu’da kullanılmayan isimler ilk kez bu çalışma ile verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Helichrysum*, Yöresel İsim, Ölmez Çiçek, Türkiye.

THE NAMES IN TURKISH AND OTHER LANGUAGES OF TURKEY *HELICHRYSUM* TAXA

Abstract

Since Anatolia has been home to many different civilizations and cultures throughout history, it carries traces of different cultures. The traces of different cultures are also seen in the local names of the plants. For example, genus *Helichrysum* Mill. is generally known as "everlasting", but the different names are given to this plant in different parts of Anatolia. The aim of this study is to investigate the local names, foreign common names and origins of Turkey *Helichrysum* species. In this study, a total of 63 local names belong to 30 *Helichrysum* taxa naturally occurring in Turkey are presented. Some species such as *H. arenarium*, *H. graveolens*, *H. orientale*, *H. plicatum*, *H. sanguineum* and *H. stoechas* have more local names. These species have been expressed in different localities in different regions because they are widely used by the public and have a wide distribution area in Turkey. Although there are well-known terms among the local names of *Helichrysum* species, there are also terms that are not commonly used in public. When the meaning and regions of these terms is examined, the factors such as plant colors, appearance patterns of open or unopened flowers and spreading areas are effective on local nomenclature. The most common local names in *Helichrysum* species are "ölmez çiçek", "altın otu", "sarı çiçek" and "yayla çiçeği". There are also local names for a single species such as "püren" (*H. arenarium*), "kırmızı guddeme" (*H. sanguineum*), "beyaz kurna" (*H. pampilylicum*) ve "yoğurt çiçeği" (*H. orientale*). In this study, foreign common names of *Helichrysum* species are also given. The investigating the meanings of foreign common names which do not have full term equivalence in Turkish, the names which do not used in Anatolia such as "curry", "goldilocks" and "prakthedblomster" are determined for the first time by this study.

Keywords; *Helichrysum*, Local Name, Everlasting, Turkey.

1. Giriş

Dil, insanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma şeklidir (TDK, 2018a). Bu amaçla medeniyetlerin ve kültürlerin en temel unsurlarından olan dillerin oluşumunda ve gelişiminde isimlendirme önemli bir yer tutar. İsimlendirme, bir kimseyi veya bir şeyi anlatmaya, tanımlamaya, açıklamaya ve bildirmeye yarayan söz dizisidir. İsimlendirme sonucu ortaya çıkan bu söz dizileri ise isim olarak adlandırılır (TDK, 2018a).

Bitkilerin isimlendirilmesinde iki temel modelden söz etmek gerekir. Bunlardan birincisi bilimsel isimlendirme, ikincisi ise yöresel isimlendirme olarak ifade edilir. Bilimsel isimlendirmenin temeli Carolus von Linnaeus tarafından 1753 yılında yayınlanan "Species Plantarum" adlı esere dayanır (Yavuz, 2016:19). Bu eserde ilk kez ifade edilen ve halen günümüzde de kullanılan "ikili isimlendirme" modeli canlıların bilimsel isimlerini oluşturur. Latince iki kelimeden oluşan bu modele göre önce cins, sonra türün adını belirleyen sıfat ya da isim olan tür epiteli

yazılır. Tür epiteli genellikle türün belirli bir özelliğini ifade etmesine rağmen, tek başına bir türü nitelendiremez (Yavuz, 2016:19). Bu nedenle birden fazla türde aynı epitet olabilir. Örneğin, tür epitetleri *vulgaris* olan fasulye (*Phaseolus vulgaris* L.), yabani kayısı (*Armeniaca vulgaris* Lam.) ve pancar (*Beta vulgaris* L.) birbirlerinden oldukça farklı türlerdir.

Yöresel isimlendirme temelini ise belirli bir bölgedeki insanların çevresindeki bitkileri tanıma ve farklı amaçlarla yararlanma isteği oluşturur. Böylece insanlar bitkilerden faydalanmak veya varsa zararlı etkilerinden uzak durmak amacıyla kolayca tanımlanmalarına önem vermişler ve özelliklerine göre de bitkileri isimlendirmişlerdir (Doğan ve Tuzlacı, 2015:24). Bitkilerin yöresel isimleri etnobotanik araştırmaları vasıtasıyla sağlanan bilgi ve birikimlerin önemli bir kısmını oluşturur (Şenkardeş ve Tuzlacı, 2016:30).

Araştırma konusunu oluşturan *Helichrysum* Mill. cinsinin bilimsel ismi Yunanca "helios" (güneş) ve "kryos" (altın) kelimelerinden köken almıştır. *Helichrysum* türleri özellikle safra düzenleyici özellikleri ve diüretik etkilerinden dolayı uzun zamandan beri

geleneksel halk tıbbında genellikle çay olarak kullanılmaktadır (Sezik ve ark., 2001:7). Ayrıca böbrek hastalıklarında ve böbrek taşı düşürülmesinde, karın, mide ve böbrek ağrılarında, kalp atışlarının düzenlenmesinde, karaciğer rahatsızlıklarında, sarılık hastalığında, yanık ve yaraların iyileştirilmesinde, el ve ayak çatlaklarında, ishalde, astımda ve kulak rahatsızlıklarında da kullanılmaktadır (Tuzlacı, 1989:102; Baytop, 2007:220; Eroğlu, 2008:53). Halk tarafından yaygın olarak kullanılmasından dolayı, Anadolu'nun farklı yerlerinde bu bitkiye çok farklı isimler verilmektedir. Bunun yanında *Helichrysum* cinsi genel olarak “ölmez çiçek” olarak bilinir. Avrupa’da ise “everlasting”, “sun gold” (İngiltere), “eternelle”, “immortelle” (Fransa), “cmin” (Rusya), “strombloem”, “strumblume”, “immortelle” (Hollanda), “elicriso”, “solfini”, “fignamica” (İtalya), “evöighedablomst” (Danimarka), “koçanki” (Polonya), “smill”, “molec”, “neven” (Çek Cumhuriyeti) şeklinde isimlendirilmektedir (Aslan, 1994:7).

Anadolu insanı yıllardan beri bitkilerden yararlanmasına rağmen, botanik kaynaklarda geçen bitkilerin bilimsel isimlerini hemen hemen hiç bilmemektedir. Buna karşılık halk tarafından kullanılan bitki yöresel isimleri de çoğunlukla bilimsel eserlerde yer almamaktadır. Bu gibi durumlar bitkilerin hem tanımlanmasında hem de kullanılmasında bazı karmaşıklıklara neden olmaktadır. Örneğin aynı bitkiye farklı yörelerde farklı isimler verilebildiği gibi, bir isim birden fazla bitki için kullanılabilir (Sevgi ve Kızılarşan, 2013:18). Bu duruma bir örnek olarak *Helichrysum* türlerine verilen yöresel isimler verilebilir. *Helichrysum* cinsi genel olarak “ölmez çiçek” olarak bilinse de Anadolu'nun farklı yerlerinde bu bitkiye çok farklı isimler verilmektedir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye *Helichrysum* türlerinin yöresel isimlerini, yabancı yaygın isimlerini ve kökenlerini araştırmaktır.

2. Amaç ve yöntem

Çalışma kapsamında ilk olarak “Türkiye Bitkileri Listesi” (Güner ve ark., 2012) adlı eser örnek alınarak Türkiye *Helichrysum* türleri bilimsel isimlerine göre alfabetik olarak listelenmiştir. Daha sonra tarama ve karşılaştırma yöntemi kullanılarak, ilgili kaynaklardaki *Helichrysum* türlerinin yöresel isimlerine yönelik terimler toplanmıştır. *Helichrysum* türlerinin yöresel isimlerinin karşılaştırılmasında bu konuda başlıca iki temel eser olan “Türkiye Bitkileri Sözlüğü” (Tuzlacı, 2011:989-993) ve “Türkçe Bitki Adları Sözlüğü” (Baytop, 2007:220) isimli kitaplar; birçok yöresel bilgi ve farklı illere ait çalışmalar içeren “Türkiye *Helichrysum* Mill.

(Asteraceae) Taksonlarının Genotoksik Etkilerinin Belirlenmesi” (Eroğlu, 2008:55-58) isimli doktora tezi ve diğer kaynaklardan yararlanılmıştır. Diğer kaynaklar sadece bir veya birkaç taksonun yöresel isimlerini rapor eden çalışmalardır (Fanker ve Sezik, 1978:19; Baytop, 1984; Meriçli ve ark., 1984:112; Ayanoglu ve ark., 2002:406; Çubukçu, 2002:148; Demir, 2005:2; Ezer, 2006:226; Özçelik ve ark., 2006:360; Eroğlu ve ark., 2010a:254; Eroğlu ve ark., 2010b:376; Doğan, 2016:1; Kalaycı, 2017:1). Ayrıca “Türkiye Bitkileri Listesi” (Güner ve ark., 2012) isimli kitapta Türkiye Florasında yer alan tüm bitki taksonlarına bir Türkçe karşılık verilmiştir. Bu terimlerden dolayı ilgili eser çalışmamızda karşılaştırma materyali olarak kullanılmıştır.

Halk dilinde çok yaygın kullanılmayan isimlerin anlamlarının belirlenmesinde Türk Dil Kurumu Sözlükleri olan Güncel Türkçe Sözlük (TDK, 2018a) ve Türkiye Türkçesi Ağzları Sözlüğü (TDK, 2018b) kullanılmıştır.

Türkiye *Helichrysum* türlerinin diğer toplumlarda ve dillerdeki yöresel isimlerinin belirlenmesi, detaylı bir şekilde internet veritabanlarının taranması ile gerçekleştirilmiştir (Denver Botanic Gardens, 2018; IUCN, 2018; Tropicos®, 2018; USDA, 2018; Wikispecies, 2018)

3. Bulgular ve tartışma

Araştırmalar sonucu tespit edilen *Helichrysum* türlerinin yöresel isimleri, bitkilerin bilimsel isimlerine göre alfabetik olarak verilmiştir (Çizelge 1). Bu verilere göre 30 *Helichrysum* taksonuna ait toplam 63 yöresel isim belirlenmiştir.

Çizelge 1’de görüldüğü gibi, *H. arenarium*, *H. graveolens*, *H. orientale*, *H. plicatum*, *H. sanguineum* ve *H. stoechas* gibi bazı türler, diğer türlere göre daha fazla yöresel isme sahiplerdir. Yöresel isimlendirmenin temelini ise belirli bir bölgedeki insanların çevresindeki bitkileri tanıma ve farklı amaçlarla yararlanma isteği oluşturur. Türkiye’de özellikle bu altı tür idrar ve safra arttırıcı ve taş düşürücü olarak halk tarafından kullanılmaktadır (Baytop, 2007:220). Yaygın olarak kullanıldıkları içinde farklı yörelerde farklı yöresel isimler ile ifade edilmişlerdir. Farklı yörelerde kullanımları için ise geniş bir yayılışa sahip olmaları gerekir. *H. sanguineum* dışındaki diğer beş tür Türkiye’de geniş bir doğal yayılış alanına sahiptir (Güner ve ark., 2012).

Çizelge 1. Türkiye *Helichrysum* türlerinin bilimsel, yöresel isimleri ve Güner ve ark. 2012'nin verdiği isimler

Bilimsel İsim	Yöresel İsimler				Güner ve ark., 2012 verdiği isimler
	Baytop, 2007	Tuzlacı, 2011	Eroğlu, 2008	Diğer Kaynaklar*	
<i>H. arenarium</i> (L.) Moench	Ölmez çiçek Güneş çiçeği	Güneş çiçeği Ölmez çiçek Püren Sarı çiçek Çınrağ çiçeği	Ölmez çiçek Güneş çiçeği Herdemtaze Güve otu Kovan otu Arı çiçeği Sarı kediyacağı	Altın otu Ölmez çiçek Solmaz çiçek	Ölmez çiçek subsp. - <i>aucheri</i> Yayla çiçeği - <i>erzincanicum</i> Erzincan altın otu - <i>rubicundum</i> Yayla gülü
<i>H. armenium</i> DC.		Altın otu	Saman çiçeği Sarı çiçek		Altın otu subsp. - <i>armenium</i> Altın otu - <i>araxinum</i> Aras altın otu
<i>H. artvinense</i> P.H.Davis & Kupicha			Ölmez çiçek Solmaz çiçek		Artvin ölmezi
<i>H. chasmolycicum</i> P.H.Davis			Altın çiçek	Altın çiçek	Kaya ölmezi
<i>H. chionophilum</i> Boiss. & Balansa		Altın otu Ölmez çiçek	Ölmez çiçek		Yayla hencecalığı
<i>H. compactum</i> Boiss.			Altın otu Herdemtaze	Altın Otu Herdemtaze	Böbrek altın otu
<i>H. goulandrionum</i> E. Georgiadou					Bozuntu
<i>H. graveolens</i> (M.Bieb.) Sweet	Güve otu	Arı çiçeği Güve otu Yayla çiçeği	Güve otu Altın otu Yayla çiçeği Ölmez çiçek Saman çiçeği	Yayla çiçeği	Hencecalık
<i>H. heywoodianum</i> P.H.Davis					Kadim altın otu
<i>H. italicum</i> (Roth) G.Don					Balkaymak
<i>H. kitianum</i> Yıldız					Alaycık çiçeği
<i>H. luteoalbum</i> (L.) Rchb.					Saman çiçeği
<i>H. noeanum</i> Boiss.			Ölmez otu Sarı çiçek Kağıt çiçeği Altın otu, Yayla çiçeği		Gülazar
<i>H. orientale</i> (L.) Gaertn.	Solmaz çiçek Solmaz sarı çiçek	Altın otu Balkaymağı Bohça çiçeği Bozağan Saman çiçeği Sarı solmaz Yılan çiçeği Yoğurt çiçeği	Solmaz çiçek Solmaz sarı çiçek Sarı solmaz		Sarı solmaz
<i>H. pallasii</i> (Spreng.) Ledeb.		Altınbaş otu Sarı çiçek Yayla çiçeği	Ölmez çiçek		Kocaman çiçeği

Çizelge 1'in devamı

Bilimsel İsim	Yöresel İsimler				Güner ve ark., 2012 verdiği isimler
	Baytop, 2007	Tuzlacı, 2011	Eroğlu, 2008	Diğer Kaynaklar*	
<i>H. pamphylicum</i> P.H.Davis & Kupicha		Beyaz kurna	Ölmez çiçek		Beyaz kurna
<i>H. peshmenianum</i> S.Erik					Solmaz otu
<i>H. plicatum</i> DC.	Arı çiçeği Bozoğlan Yayla çiçeği	Altın çiçeği Arı çiçeği Bozoğlan Herdem güzeli Herdemtaze Kaymak çiçeği Koyungözü Sarı çiçek Sarılık çiçeği Savran Yayla çiçeği Çingra çiçeği	Arı çiçeği Bozoğlan Yayla çiçeği Altın otu Herdemtaze Ölmez çiçek Sarılık çiçeği	Altın Otu Herdemtaze Ölmez çiçek Sarılık çiçeği Mantuvan çiçeği	Mantuvan subsp. - <i>plicatum</i> Mantuvan subsp. - <i>isauricum</i> Savran subsp. - <i>polyphyllum</i> Kalisar çiçeği subsp. - <i>pseudoplicatum</i> Bozoğlan
<i>H. sanguineum</i> (L.) Kostel	Kırmızı guddeme çiçeği	Kırmızı guddeme Kırmızı kudama Kırmızı leblebi çiçeği	Kırmızı guddeme çiçeği Guddeme çiçeği	Guddeme çiçeği	Kırmızı guddeme
<i>H. sivasicum</i> Kit Tan & Yıldız					Sivas ölmezi
<i>H. stoechas</i> (L.) Moench	Altın çiçeği Guddeme çiçeği	Altın otu Altınbaşak otu Ayna çiçeği Bozlaşan Bozoğlan Gudama Kaymak çiçeği Keklik otu Kudama çiçeği Mantı çiçeği Mantuvan Sarı çay Sarı çiçek Sarı çiçekli ot Sarı solmaz Yılan çiçeği	Altın çiçeği Guddeme çiçeği Ölmez çiçek Yayla çiçeği Altın otu	Ölmez çiçek	Kudama
<i>H. uncapitatum</i> Şenol, Seçmen & B.Öztürk					Mantı çiçeği
<i>H. yuksekovaense</i> Yıld.					Reşko altın otu
<i>H. yurterianum</i> Y.Gemici, Kit Tan, H.Yıldırım & M.Gemici					Gümüş hencecalık

*Tanker ve Sezik, 1978:19; Baytop, 1984; Meriçli ve ark., 1984:112; Ayanoglu ve ark., 2002:406; Çubukçu, 2002:148; Demir, 2005:2; Ezer, 2006:226; Özçelik ve ark., 2006:360; Eroğlu ve ark., 2010a:254; Eroğlu ve ark., 2010b:376; Doğan, 2016:1; Kalaycı, 2017:1.

Helichrysum cinsi türlerinin yöresel isimleri arasında, ölmez çiçek, solmaz çiçek, sarı solmaz, güneş çiçeği, altın çiçeği, altın otu, yayla çiçeği, herdemtaze, kağıt çiçeği, kocaman çiçeği, güve otu, arı çiçeği, saman çiçeği, bozoğlan, sarılık çiçeği, kovan otu gibi anlamı oldukça belirgin terimler olmasına rağmen; halk dilinde çok yaygın kullanılmayan bazı terimler de türlerin isimlendirilmesinde kullanılmıştır. Bu terimlerin sözlükteki gerçek anlamları alfabetik sırada ve kullanıldığı yöreler ile birlikte aşağıda verilmiştir. Bu gerçek anlamlara göre; bazı terimlerin bitkilere isim olarak verilme nedeni kolayca anlaşılırken, bazılarının ise neden verildiği anlaşılmamaktadır.

Alaycık: Üzeri dal veya hasırla örtülen çoban evi, tarla, bostan, bağ kulübesi, çardak “Telin köyü, Gürün (Sivas), Merkez Hüyük köyü, Şarkışla (Sivas); Bayat (Afyonkarahisar); Kızık köyü, Artova (Tokat); Göksun (Kahramanmaraş); Varyanlı köyü (Kahramanmaraş); Çepni köyü, Gemerek (Sivas); Kadirli (Osmaniye); Misis (Adana)” (TDK, 2018b). “Niğde” (Tuzlacı, 2011:989).

Balkaymak: Balkaymağı “Muğla” (Tuzlacı, 2011:991). İki renkli “İğdir köyü, Çivril (Denizli); Sivrihisar (Eskişehir); İstanbul; Merzifon (Amasya); Çukurbağ köyü, Ermenek (Karaman); Çukurkuyu beldesi, Bor (Niğde); Kızılca beldesi, Bor (Niğde)” (TDK, 2018b).

Bozağan: Bozguncu, geçimsiz, mızıkçı (TDK, 2018b). “Mersin” (Tuzlacı, 2011:991). Bozlaşan “Muğla” (Tuzlacı, 2011:992).

Bozuntu: Bağbozumu sırasında/sonrasında toplanılan üzüm “Malatya” (TDK, 2018b). Bozulmuş bir şeyin kalan bölümleri, döküntü. Kendinde bulunması gereken nitelikleri taşımayan kimse veya şey. Bazı hastalıklarda görülen çiban, leke, uçuk, kızarıklık vb. belirti (TDK, 2018a).

Çınrağ, Çıngra: Çıngrak “Kayseri” (Tuzlacı, 2011:990); “Kahramanmaraş” (Tuzlacı, 2011:992).

Guddeme: Gudde; beze, şişkinlik (TDK, 2018a). “Antakya (Hatay)” (Tuzlacı, 2011:992).

Gülazar: Gülazer; sarı, altın gül (TDK, 2018b). “Malatya” (Tuzlacı, 2011:992).

Hencecalık: Hence; leğen “Mersin ve çevresi” (TDK, 2018b).

Kalisar: Türk Dil Kurumu sözlükleri ve diğer sözlükler detaylı bir şekilde taranmasına rağmen bu

terimin kelime anlamı tespit edilememiştir. “Giresun” ve çevresinde kullanılan bir yöresel isimdir (Tuzlacı, 2011:992).

Kudama: Leblebi “Kilis; Antakya (Hatay)” (TDK, 2018b). Leblebi çiçeği “Antakya (Hatay)” (Tuzlacı, 2011:989).

Kurna: Hamam ve banyolarda musluk altında bulunan, içinde su biriktirilen, yuvarlak, mermer, taş veya plastik tekne (TDK, 2018a). Musluk “Bayat (Afyonkarahisar); Emirdağ (Afyonkarahisar); Manisa; Çayağzı köyü, Şavşat (Artvin); Lüleburgaz (Kırklareli)” (TDK, 2018b). “Antalya (Tuzlacı, 2011:991)”

Mantuvar: Kulak ağrısını geçirmek için kullanılan, çiçekleri güzel kokulu ve sarı renkli bir kır bitkisi. Sarı renkli, tüylü bir kır çiçeği “Kadirli (Osmaniye); Adana” (TDK, 2018b). “Kahramanmaraş; Konya”; Mantıfar “Kahramanmaraş” (Tuzlacı, 2011:992).

Püren: Sarı, kırmızı çiçek açan, ufak yapraklı, arıların çok sevdiği bir çeşit ot. Süpürge otu “Kavak köyü, Yeşilova (Burdur)”. Güz mevsiminde, yaylalardaki ağaçların yaprakları üstünde oluşan, arıların çok sevdiği yapışkan bir sıvı “Mut (Mersin)” (TDK, 2018b). “Aksaray” (Tuzlacı, 2011:990).

Reşko: Hakkari, Cilo dağı Uludoruk zirvesine verilen isim. TDK sözlüklerinde bu terim geçmediği için başka sözlükten yararlanılmıştır (Ekşi Sözlük, 2018).

Terimlerin anlamlarından anlaşılacağı üzere bitkilerin isimlendirmeleri yapılırken: *H. arenarium*, *H. plicatum* ve *H. noeanum* gibi türlere renklerinden dolayı “püren”, “mantuvar”, “gülazar”; *H. stoechas*, *H. pamphylicum*, *H. sanguineum* gibi türlere açmış veya açmamış çiçeklerinin görünüş şekillerinden dolayı “guddeme”, “hencecalık”, “kudama”, “kurna”, “bozuntu”; *H. yukssekovaense* türüne ise yayılış gösterdiği yerden dolayı “reşko” isimleri verilmiştir.

Bazen bir yöresel isim farklı cinslere ait türlere veya bir cinsin birden fazla taksonuna verilebilmektedir (Sevgi ve Kızıllarslan, 2013:18) ve durum *Helichrysum* cinsinde de görülmektedir. Örneğin “ölmez çiçek” ve “altın otu” terimleri sekiz türe, “sarı çiçek” ve “yayla çiçeği” terimleri altı türe yöresel isim olarak verilmiştir. Bazen de bir yöresel isim tek bir türe özgüdür. Örneğin “püren” terimi sadece *H. arenarium* için, “kırmızı guddeme” terimi sadece *H. sanguineum* için, “beyaz kurna” terimi sadece *H. pamphylicum* için ve “yoğurt çiçeği” terimi sadece *H. orientale* için yöresel isim olarak verilmiştir (Çizelge 1).

Bazı *Helichrysum* türlerinin tür altı kategorilerinin de yöresel isimleri bilinmektedir (Tuzlacı, 2011:989-993). Bu türlere *H. arenarium*, *H. plicatum* ve *H. stoechas* örnek olarak verilebilir (Çizelge 2).

Helichrysum cinsi türlerinin diğer toplumdaki ve dillerdeki yöresel isimleri genellikle Türkiye yöresel isimleri ile benzerlik göstermektedir (Çizelge 3). Bu benzerliğe paralel olarak “ölmez çiçek”, “solmaz çiçek”, “sarı çiçek”, “herdemtaze” ve “saman çiçeği” terimleri yabancı isimlerde yaygın olarak kullanılmıştır. Anadolu’da *H. armenium*, *H. graveolens* ve *H. orientale* türleri için kullanılan “saman çiçeği” yöresel isminin karşılığı olan İngilizce “strawflower” terimi diğer toplumlarda *H. bracteatum* (Vent.) Haw. türü için kullanılmaktadır. Benzer şekilde, *H. noeanum* türü için kullanılan “kağıt çiçeği” isminin karşılığı olan İngilizce “paper daisy” terimi de diğer toplumlarda *H. bracteatum* (Vent.) Haw. türü için kullanılmaktadır. Bu tür Türkiye florasında bulunmamaktadır. *H. italicum* türü için İngilizce, Almanca ve İsveççe dillerinde kullanılan “curry” kelimesinin Türkçe tam terim karşılığı bulunmamaktadır. *H. italicum* türüne, yaprakları güçlü koku yaydığı için köri bitkisi ismi verilmiştir.

H. stoechas türü için İngilizce ve İtalyanca dillerinde kullanılan “goldilocks” ve “fignamica” kelimelerinin Türkçe tam terim karşılıkları bulunmamaktadır. “Goldilocks” kelimesi tam olarak karşılık gelmese de “altın otu” yöresel ismini akla getirmektedir. Türkçe kaynaklardaki en çok rastlanan karşılığı ise “Goldilocks ve Üç Ayı” masalının kahramanı olan sarışın kızdır. Sarışın masal kahramanının “Goldilocks” ismi masalda “sarı lüleli” olarak geçmektedir ve birçok *Helichrysum* türünün yöresel ismi olan “sarı çiçek” ile arasında bir anlam yakınlığı bulunmaktadır. *H. stoechas* türü için kullanılan “Prakthedblomster” (İsveççe) kelimesinin karşılığı olan “ihtişamlı/görkemli herdemtaze” terimi, Anadolu’da *Helichrysum* türlerine yöresel isim olarak verilmemiştir. Bunun yerine “herdemtaze” terimi *H. arenarium*, *H. compactum* ve *H. plicatum* türleri için kullanılmaktadır.

4. Sonuç

Bu çalışmada, Türkiye’de doğal olarak yayılış gösteren 30 *Helichrysum* türüne ait toplam 63 yöresel isim sunulmuştur. *H. arenarium*, *H. graveolens*, *H. orientale*, *H. plicatum*, *H. sanguineum* ve *H. stoechas* gibi bazı türler, diğer türlere göre daha fazla yöresel isme sahiplerdir. *H. stoechas* subsp. *barrelieri* en fazla yöresel isme sahip taksondur.

Çizelge 2. Bazı *Helichrysum* alttürlerinin bilimsel ve yöresel isimleri.

Bilimsel İsim	Yöresel İsim
<i>H. arenarium</i> subsp. <i>aucheri</i>	Arı otu Çınrağ çiçeği Mantıvar Ölmez çiçek Sarı çiçek Yayla çiçeği
<i>H. arenarium</i> subsp. <i>rubicundum</i>	Yayla çiçeği Yayla gülü
<i>H. plicatum</i> subsp. <i>plicatum</i>	Altın çiçeği Altın otu Amel otu Çoban çiçeği Gülazar Kalısar çiçeği Koyun çiçeği Koyuncuk çiçeği Mantıvar Oğul otu Ölmez çiçek Sarı çiçek Saribaş Solmaz çiçek Yayla çiçeği Yayla otu
<i>H. plicatum</i> subsp. <i>polyphyllum</i>	Çingirak çiçeği Çingra çiçeği Kaymak çiçeği Mantıvar
<i>H. stoechas</i> subsp. <i>barrelieri</i>	Altın otu Altınbaşak otu Ayna çiçeği Bozlağan Bozoğlan Gudama Kaymak çiçeği Keklik otu Kudama Leblebi çiçeği Mantı çiçeği Mantıvar Sarı çay Sarı çiçek Sarı solmaz Yılan çiçeği

Helichrysum türleri için kullanılan isimler arasında anlamı oldukça belirgin terimler olmasına rağmen; halk dilinde çok yaygın kullanılmayan “alaycık”, “balkaymak”, “bozağan”, “bozuntu”, “çınrağ”, “çingra”, “guddeme”, “gülazar”, “hencecalık”, “kalısar”, “kudama”, “kurna”, “mantıvar”, “püren” ve “reşko” gibi bazı terimlerde vardır. Bu terimlerin sözlük anlamları açıklanarak, kullanıldıkları yöreler verilmiştir. Bu terimlerin anlamları incelendiği zaman; bitkilerin isimlendirmeleri yapılırken: renklerinden dolayı

“püren”, “mantuvar”, “gülazar”; açmış veya açmamış çiçeklerinin görünüş şekillerinden dolayı “guddeme”, “hencecalık”, “kudama”, “kurna”, “bozuntu”; yayılış gösterdiği yerden dolayı “reşko” gibi isimler verilmiştir.

Çizelge 3. Bazı Türkiye *Helichrysum* türlerinin diğer dillerdeki isimleri.

Bilimsel İsim	Yaygın İsimler (Dil)*
<i>H. arenarium</i>	Sandy everlasting (İngilizce) Yellow (İngilizce) Yellow everlasting daisy (İngilizce) Dwarf everlasting (İngilizce) Sand-strohblume (Almanca) Hedblomster (İsveççe) Цмен пясчаны (Rusça) Цмин песча'ный (Rusça)
<i>H. armenium</i>	Armenian everlasting (İngilizce)
<i>H. italicum</i>	Immortelle (İngilizce) Curryplant (İngilizce) Currystrauch (Almanca) Curryeternell (İsveççe)
<i>H. luteoalbum</i>	Gelbweißes scheinruhrkraut (Almanca) Gnaphale blanc jaunâtre (Fransızca) Bleekgele droogbloem (Felemenkçe) Szarota zóltobiala (Lehçe)
<i>H. orientale</i>	Busketernell (İsveççe)
<i>H. plicatum</i>	Turkish <i>Helichrysum</i> (İngilizce)
<i>H. stoechas</i>	Goldilocks (İngilizce) Eternal flower (İngilizce) Prakthedblomster (İsveççe) Mittelmeeer-strohblume (Almanca) Immortelle des sables (Fransızca) Fignamica (İtalyanca)

*Denver Botanic Gardens, 2018; IUCN, 2018; Tropicos®, 2018; USDA, 2018; Wikispecies, 2018.

“Ölmez çiçek”, “altın otu”, “sarı çiçek” ve “yayla çiçeği” terimleri *Helichrysum* cinsinde en fazla görülen yöresel isimlerdir. “Püren” (*H. arenarium*), “kırmızı guddeme” (*H. sanguineum*), “beyaz kurna” (*H. pamphylicum*) ve “yoğurt çiçeği” (*H. orientale*) gibi tek bir türe özgü yöresel isimlerde bulunmaktadır.

Tür altı kategorisinde yer alan *H. arenarium* subsp. *aucherii*, *H. arenarium* subsp. *rubicundum*, *H. plicatum* subsp. *plicatum*, *H. plicatum* subsp. *polyphyllum* ve *H. stoechas* subsp. *barrelieri* taksonlarının yöresel isimleri verilmiştir (Çizelge 2).

Helichrysum türlerinin diğer dillerdeki yaygın isimleri araştırılarak, Türkçe karşılıkları tespit edilmiş ve Anadolu'daki yöresel isimlere olan benzerlikleri gösterilmiştir. Türkçe tam terim karşılığı bulunmayan yabancı yaygın isimlerin anlamları araştırılarak, “köri”, “sarı lüle” ve “ihtişamlı/görkemli herdemtaze” gibi Ana-

dolu'da kullanılmayan isimler ilk kez bu çalışma ile belirlenmiştir.

Çalışma konusunu oluşturan *Helichrysum* Türkiye'de idrar ve safra arttırıcı ve taş düşürücü olarak geleneksel halk tıbbında kullanılmaktadır. Yaygın kullanımlarından dolayı farklı yörelerde farklı yöresel isimler ile ifade edilmektedirler. Özellikle tıbbi amaçlı kullanılan türlerin isimlerinin net olmasının ve karışıklığa meydan vermemesinin önemi bu çalışma ile bir kez daha vurgulanmaktadır.

Kaynaklar

- Aslan, M., 1994. *Helichrysum licatum* ssp. *plicatum* Üzerinde Farmakognozik Araştırmalar. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmakognozik Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi, 76 sayfa.
- Ayanoğlu, F., A. Mert, C. Erdoğan and A. Kaya, 2002. Propagation of Some Native Grown Medicinal Plants by Stem Cuttings. *Journal of Herbs, Spices and Medicinal Plants*, 9: 405-411.
- Baytop, T., 1984. *Türkiye'de Bitkilerle Tedavi*. İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul.
- Baytop, T., 2007. *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Çubukçu, B., 2002. *Helichrysum* Species as Choloretic and Chologogue Crude Drugs. *Acta Pharmaceutica Turcica*, 44: 145-150.
- Demir, A., 2005. *Helichrysum plicatum* DC. subsp. *plicatum*'un Gıda Patojeni *Escherichia coli* O157:H7 Üzerine Etkisi. Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Gıda Mühendisliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 88 sayfa.
- Denver Botanic Gardens. 2018. Denver Botanic Gardens <https://www.botanicgardens.org/> (Ziyaret tarihi: 13 /01/ 2018).
- Doğan, A ve E. Tuzlacı, 2015. Tunceli'nin Bazı Yöresel Bitki Adları. *Avrasya Terim Dergisi*, 3: 23-33.
- Doğan, İ., 2016. Fruktoz ile Nonalkolik Karaciğer Yağlanması Oluşturulan Sıçanlarda *Helichrysum plicatum* subsp. *plicatum* Ekstraktının Bazı Biyokimyasal Parametreler Üzerine Etkisi. Adıyaman Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 69 sayfa.

- Ekşi Sözlük, 2018. <https://eksisozluk.com/> (Ziyaret tarihi: 13 /01/ 2018).
- Eroğlu, H. E., 2008. Türkiye *Helichrysum* Mill. (Asteraceae) Taksonlarının Genotoksik Etkilerinin Belirlenmesi. Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 175 sayfa.
- Eroğlu, H. E., E. Hamzaoğlu, A. Aksoy, Ü. Budak and S. Albayrak, 2010a. Cytogenetic Effects of *Helichrysum arenarium* in Human Lymphocytes Cultures. *Turkish Journal of Biology*, 34: 253-259.
- Eroğlu, H. E., E. Hamzaoğlu, A. Aksoy and Ü. Budak, 2010b. The Genotoxic and Antimitotic Properties of *Helichrysum plicatum* Herbal Teas Widely Consumed in Turkey. *Caryologia*, 63: 376-381.
- Ezer, N., 2006. Folk Medicines in Merzifon (Amasya, Turkey). *Turkish Journal of Botany*, 30: 223-230.
- Güner, A., S. Aslan, T. Ekim, M. Vural ve M. T. Babaç, 2012. *Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler)*. Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi ve Flora Araştırmaları Derneği Yayını, İstanbul.
- IUCN. 2018. The IUCN Red List of Threatened Species. <http://www.iucnredlist.org/> (Ziyaret tarihi: 13 /01/ 2018).
- Kalaycı, G., 2017. Altın Otu Bitkisinden (*Helichrysum arenarium*) Tanen ve Kumarinin Kimyasal Kompozisyonu. Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kimya Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, 50 sayfa.
- Meriçli, A. H., B. Çubukçu and T. Dortunç, 1984. Flavonoids and Anthocyanins of *Helichrysum sanguineum*. *Fitoterapia*, 55: 112-115.
- Özçelik, H., İ. Dutkuner, C. Balabanlı, İ. Akgün, A. Gül, A. Karataş, S. Kılıç ve A. Deligöz, 2006. Süleyman Demirel Botanik Bahçesinin Tanıtımı. *Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 10: 352-373.
- Sevgi, E ve Ç. Kızıllarslan, 2013. Bir İsim Çok Bitki – Mayasıl Otu. *Avrasya Terim Dergisi*, 1: 17-29.
- Sezik, E., E. Yeşilada, G. Honda, Y. Takaishi, Y. Takeda and T. Tanaka, 2001. Traditional medicine in Turkey X. Folk Medicine in Central Anatolia. *Journal of Ethnopharmacology*, 75: 95-115.
- Şenkardeş, İ ve E. Tuzlacı, 2016. Nevşehir'in Güney İlçelerindeki Bitkilerin Yöresel Adları. *Avrasya Terim Dergisi*, 4: 29-39.
- Tanker, N ve G. Sezik, 1978. Türkiye'de Yetişen *Helichrysum* Türleri Üzerinde Farmasötik Botanik Yönünden Araştırmalar. *Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Mecmuası*, 8: 19-39.
- TDK. 2018a. Güncel Türkçe Sözlük. http://www.tdk.org.tr/index.php?option=com_gt&s&view=gts (Ziyaret tarihi: 13 /01/ 2018).
- TDK. 2018b. Türkiye Türkçesi Ağzları Sözlüğü. http://www.tdk.org.tr/index.php?option=com_ttas&view=ttas (Ziyaret tarihi: 13 /01/ 2018).
- Tropicos®. 2018. Tropicos. <http://www.tropicos.org/NameSearch.aspx> (Ziyaret tarihi: 13 /01/ 2018).
- Tuzlacı, E., 1989. Türkiye'de bitkilerin yöresel kullanışları. *Marmara Üniversitesi Eczacılık Dergisi*, 1: 101-106.
- Tuzlacı, E., 2011. *Türkiye Bitkileri Sözlüğü*. (Genişletilmiş 2. baskı). Alfa Yayınları, İstanbul.
- USDA. 2018. Germplasm Resources Information network (GRIN). <https://data.nal.usda.gov/dataset/germplasm-resources-information-network-grin> (Ziyaret tarihi: 13 /01/ 2018).
- Wikispecies. 2018. Free Species Directory. <https://species.wikimedia.org/wiki/Anasayfa> (Ziyaret tarihi: 13 /01/ 2018).
- Yavuz, M., 2016. Bazı Liken Cins (Genus) İsimlerinin Etimolojisi Üzerine. *Avrasya Terim Dergisi*, 4: 18-26.